

zül 8—10, leginkább olyanok, kik vallásos buzgalomuk, és szelid, békeszerető indulatuk által magukat kitüntetik, meghivandók lesznek. Ezen tanácskozmányban, a' plebános jelen körlevelünket mindenekelőtt fölolvassván, annak értelmét, célját, és szellemét főnebb ajánlott, saját hivatása- 's az ügyhez illő magatartásával, kellőleg megmagyarázván, a' jelenlevőket a' benne előadott szent ügynek fölkarolására birni iparkodják. Miután így a' jelenlevők elegendőleg értesítve lesznek, buzgalmuktól remélhetni, miszerint az ügyet a' többi hivekkel közölván, annak pártolására azokat is hajlandókká fogják tenni. Melly eljárásukra nézve azonban, el ne mulassza a' plebános komolyan szívökre kötni, hogy minden izgatást kerüljenek, csoportozások- és élénkebb mozgalmaknak előidézésétől, maga az ügy' érdekében, gondosan ovakodjanak.

2-szor. Ha a' plebános ezen tanácskozásban részt vett egyének által értesítettet fog, hogy a' hivek anyaszentegyházuk' érdekét fölkarolván, azt pártolni készek, a' pártolási aláírást tulajdon példájával fogja megnyitni; a' hivek pedig ugyanezt akármikor a' plebánia-lakban, de valamely más szelid jellemű kath. háznál is, csak hogy minden csoportozás' elkerülésével, megtehetik. Az e' célra szolgáló aláírási iver' homlokára az illető plebánosok által e' szavak irandók, 's az aláíróknak fölolvassandók: „Alulírottak a' minden törvényesen bevett vallásra nézve, a' XX. t.-cz. 2-dik §-ában kimondott egyenlőség és viszonyosság' elve szerint, ohajtjuk 's követeljük: hogy mi katholicusok egyházunk és iskoláink' alapítványi javadalmait magunk, minden más vallásuaknak befolyása nélkül, kezelhessük, és azokról szentegyházunk és iskoláink' szükségére rendelkezhesünk: mi végre a' tulajdoni jognak szentsége kath. egyházunk' részére is törvény által biztosíttassék.“

3-szor. Az irni nem tudóknak neveik különös ivre irattassanak, és miután számosabban özszeirattak, neveik a' község' birája, esküttje, vagy más hiteles egyének' jelenlétében, előttök ismét fölolvastatván, ahhoz keresztvonásukat tegyék, a' jelenlevő hiteles egyének pedig ezt aláírásukkal hitelesen tanúsítsák.

4-szer. Az illető plebánosok, miután hiveik

ilyképen nyilatkozandottak, az aláírt iverket az al-esperesi hivatal' útján hozzánk beküldeni, vagy a' megyei zsinat' alkalmával nekünk általa kézbesíttetni fogják.

Záradékul ismételjük hozzátok K. k. a. és f. intésünket: miszerint a' hiveket minden keresztényi és polgári kötelességeik' lelkismeretes teljesítésére, előbbi körlevelünk' értelme szerint, komolyan inteni meg ne szünjete; figyelmeztetvén őket, mikép nincs hatalom, egyéb az Istentől, 's a' ki ennek ellenszegül, maga- az Istennek szegül el; ha pedig Isten nem fogja megáldani törekvéseinket, nem fogunk azok' sikerére számolhatni. Mitől hogy az Isten, Nagy-Aszonyunk' közbenjárása által is, mentsen meg bennünket, velünk 's hiveitekkal együtt az égbe fölbizni, fölesdeni meg ne szünjete. A' béke 's szeretet' Istene legyen és maradjon velünk. Kelt Bécsben, Pünkösthó' 16-dikán, 1848. Ferencz, érsek.

A' hittani oktatás' rendezéséről.

Egyházi életpályán a' legáthatóbb tényezők' egyike, a' theologiai oktatás. Az ifju, midőn egyházi állapotot választ, hajlékony szívének teljes átengedésével ezt látszik mondani: „ime, tietek vagyok; adjatok irányt.“ Kész egy egészen új eszmévilágot átvenni oktatótól; mert a' papi életet egészen más irányu- és szelleműnek már eleve fölteszi, mint a' földiekhez tapadt világi életpálya. Menyi függ tehát attól: mikép használtatik föl ezen átalakulási készsége; mikép fejtik meg neki az egyházi élet' elveit, és mikép szerettetik meg vele a' tenni és tűrni valókat! Ne is gondolja senki, hogy a' tanári oktatás' káros hatását más előljárók könnyen jóvátehetik; mert minél nagyobb tudományi tulsuly tulajdoníttatik a' tanárnak, annál jobban megígézi az elméket előadása, melly az ifju előtt, kit már természetes észbüszkeség viszkettet, független vizsgálódás' színében tűnik föl, és mint ilyen, eltörülhetlen benyomást szerez. Minden hittanár felelősséget vállal ennél fogva magára, midőn azok' elmeképzését veszi át, kik, hivatásuk' folytán, általa az egyháznak vagy győzni tanult harczosai-, vagy gyáva árulóivá válhatnak; 's azért a' hittani oktatás' rendezése, mellytől amaz ered-

mény függ, komoly meggondolásra méltó. Legyen tehát alulírtnak szabad e' tárgyról, úgy is, mint a' szeretett egyházi ifjuság' különös érdekéről, néhány igénytelen észrevételt elmondani, olly végből, hogy a' jártasabbaknak alkalom nyujtassék, ha kedvök és körülményeik engedik, helyesebben hozzászólni.

Az egész hittani folyamnak négy év volt eddig kitűzve; mi véleményem szerint nem kevés, de nem is fölösleges. Ha a' nevendékek' fölvételénél tekintet lesz arra, miszerint rendesen csak 19—20 éves korukban jussanak theológiára: úgy négy év alatt elegendő testi és szellemi érettséget nyerhetnek a' papi hivatalok' elkezdésére. Azért öt évi közös tanfolyamra kötelezni őket, nincs elegendő ok. Az ötödik évi költség fordíttassék inkább a' pályavégzett nevendékeknek hasznos kézi könyvekkeli ellátására minden hittani ágból, mint ez ujjabb időben, némelly megyékben szokásba jött. Más az, ha különös kitűzött végre, például tudorságra, tanárságra, irói pályára, szilárdabb lelki fölépülésre 'stb., a' theologia után ugynevezett képezde állíttatik: az ilyennek, lelkes előjárók és jó rend mellett, kétségen túl nagy a' haszna. De ez már elkülönözött életpálya némellyek' részére; itt pedig közös tanfolyamról van szó. A' négy éves hittanuló, minden tanodai éveit számba véve, életének nem kis részét fordította már készülésre: lépjen ki tehát a' pályára, mellyre olly sokáig készült. Hiszen a' gyakorlati pályán is folytattatik a' tanulás, sőt néha csak ekkor kezd az hasznos lenni. Minek tehát a' kifejlett nevendéket az élet' iskolájától még tovább is elzárni? Van már kora; induljon a' tanultak' fonalán. Ha tudományszeretetet hozott magával a' tanodából, úgy tanulni fog azután is; mert ez szükség lesz és legédesb éldelet rá nézve. Továbbá, hol a' nevendékeknek ollyan előjáróik vannak, kik szívből példányai a' nyájnak: ott az egyházi szellem' beszívására is elegendő a' négy theologiai év. (Korábbi évekről nem szólunk; annál jobb, ha az egyházi nevelés korábban kezdődik.) Ellenben, hol a' seminariumi társas életet belső fereg rágja: ott a' kerülhetlenül szükséges határidőt meghosszabbítani csak káros lehet.

Más részről a' hittanok' tömege olly nagy, mi kép a' négy évet föltétlenül igénylik, ha tudomá-

nyosan kell előadatniok. A' kath. theologia egy olly vár, mellynek alapjai rendületlenek ugyan, de az azt környező falakat minden elemek rontani törekeshnek, és ostromlásán a' kifogyhatlan ellenségek szünet nélkül erőködnek. Csak az örök' folytonos ébersége, és készütsége képes az új meg új támadókat visszaverni, még pedig legsikerben saját fegyvereikkel. Megállapodásnak, elszenderedésnek itt nincs helye. Az egész látkört szükséges folyvást figyelemmel tartani; mert nincs zug, mellyből megrohanás nem történhetnék. Ez az egyháznak örökös osztályrésze, hogy valamint meg nem szünik külső viszonyaival, úgy az elmeharczot is szüntelen kelljen folytatnia. És eme' rendeltetése teszi főleg szükségessé az alapos és terjedelmes tudományosságot. Vezéreink ebben a' szent atyák, kik a' kath. hittan' védelmére, és tévelyek' megczáfolására munkásságuk' nagy részét fordították. Szent Iren, Justin, Theophil, Epiphanius, Jeromos, Ágoston', 'stb. munkáinak kitűnő részét csak ezen elmeharcznak köszönhetjük. Maga sz. Pál is megkívánja az egyházi pásztortól, hogy képes legyen az ellenmondókat megczáfolni.

Második indok a' tudományos theologiai kiképzésre, (még azokra nézve is, kik a' tévelyek ellen sikra nem szállnak,) abban áll, hogy egyetlen félténi-valónkról, üdvünkről teljesebb ismeretet szerezzünk. Hitünk és egyházunk' rendszerét érteni, erkölcsiségünket alapos indokokkal ösztönözni, s másokat mindkettőben sikeresen vezetni annál szükségesebb, minél boldogítóbb. Csak az szereti méltólag hitét és egyházát, ki mindkettőnek jelességeit ismeri. Az illy szeretet pedig földi boldogságunk' legszebb része. Van-e munka, mellyet az meg nem birna? Van-e tünni való, mi neki édes nem volna? Van-e embertárs, kinek boldogságában önmagát föl nem találná? 'S im' ezen áldások' terjesztése hit- és egyházszeretet által, az egyház' szolgálaira van bízva, kiket e' képességre négy évig készítünk; a' hit- és egyház' jelességeit velök minden oldalról megismertetendők, ők pedig másokkal.

Már, az alapos hit- és egyházismeret magában foglalja majdnem egész összegét azon tanulmányoknak, mellyek eddigelé a' theológiában tárgyalatni szoktak. Isteni religionk' részint hinni kellő ágazatokat, részint erkölcsi köteleességeket tartal-

mazván, mindkettőnek pedig a' szent-irat és egyházi hagyomány levén kutfői: már a' hitismeret' eszményében elválhatlanul rejlik, a' dogmatica, moralis, bibliai tudomány, és patrologia; épen úgy, valamint az egyházismeretben annak történeti és jogállapota, más szóval: az egyházi történet- és jogtan. Ezekhez járul a' lelki-pásztorságtan, melly a' papnak főhivatását, és ennek teljesítési módját ismerteti; olly tudomány, melly a' papi nevendékek' kiképzésében mellőzni lehetlen. 'S ime, az elszámolt lényeges ismeretek' tudományos tárgyalása négy évet mulhatlanul megkiván; miért a' négy évet nem fölösnek állítottuk azok ellen, kik azt is sokalják. — Ennyit röviden azon nézet' igazolására, miszerint a' négy évet ezután is megtartatni kívánjuk.

A' tanulmányok' fölosztásában hasznos volna némi változást tenni. Mindenek előtt egy-egy tanárnak tulterhelése a' sokféle előadandó tárgy által, mellőztessék. Régi's igaz állítás: pluribus intentus minor est ad singula sensus. Nem is lenne az a' költség elvesztve, melly a' válogatott hittanárok' szaporítására fordíthatnák; mert mindegyik kimerítőbben meg ismerhetné, 's egészen sajátjává tehetné tantárgyát, 's az irodalmi pályán is könnyebben működhetnék. Csak akkor hat a' tanítás mélyen a' hallgatókra, ha a' tanár legbensőbb meggyőződéséből beszél, és szembetűnőleg saját buvázkodásának eredményeit adja elő. Vannak azután minden tudománynak szövevényesb kérdései, mellyek sok időt kívánnak; vannak ismét aprólékos czikkei, mellyek, ha a' tanítványra nézve nem fontosak is, de miután az egészszel kapcsolatban állnak, a' tanár' figyelmét el nem kerülhetik, és szinte időt, néha aránytalant, kívánnak. Csak egy gyanus idézet' fölkeresése is a' kutfőben, mellyre rosszul történt a' hivatkozás, többször milly idővesztésbe kerül! Már, ha egy tanár három-négyféle terjedelmes tudományra kénytelen a' figyelmet elosztani, 's az előbbiekre csak minden harmadik évben térhet vissza: mikor legyen az előadandó tárgyak' minden ágaiban jártas? A' csupa recitatio szintolly könnyen elhangzik, mint a' milly fölületesen elszavaltatott. A' tanáron mindenkor észrevehető legyen, hogy elméket akar és képes hódítani; úgy de ez a' tulterhelés mellett csak jámbor kíváнат!

A' tanulmányok' rendezését illetőleg, más szempont alá jön az egyetem, mint a' többi theologiai intézetek. Attól mindig többet lehet követelni, ügyesebb tanárokat, kimerítőbb tárgyalást, irányadó szellemet. Legyen az egyetemnél minden hittani osztálynak három, valamennyinek összesen tizenkét tanára; másutt, hol a' körülmények engedik, minden osztálynál kettő, összesen nyolcz. És az a' tizenkét tanár mind a' theologiai karhoz tartozzék; hogy a' nevendékek ne kényszerüljenek saját háztartásukba idegen befolyást engedni, 's kénytelenségből más kar' tanárait hallgatni, kik a' papi szükségeket a' vegyes hallgatók miatt kellek ki nem elégithetik, néha pedig az egyházi szellemmel ellenkező irányt is követnek. Ha a' keleti nyelvek, az egyházi történet, és az egyházi jog' tanszékei más karhoz tételnének át: a' magyarhoni catholicusok' buzgósága bizonyosan fog alapítani a' hittani kar' számára annyi tanszéket, mennyi fiatal reményeink' egyházi kiképzésére szükséges lesz. Én legalább kész volnék szükség' esetében tanári díjam' részét évenként amaz alapítványra földözni, csakhogy az egyházi történetet és jogot a' nevendékek jól kiszemelt papi tanároktól hallják. Tanítási szabadsága az egyháznak sérthetlen joga; el tehát minden olly intézkedéssel, melly csak az egyház' szolgátságát tanusítaná. Épen az egyetemi tanítástól várhatni legméltóbban, miszerint legyen az, a' minek lennie kell; 's álljon a' theologiai tanulmányokban is példányul, mellyben az egyház örömet és erőt leljen. Ámde ha olly fontos tanokat, mint az egyházi történet és jogtan, azaz: ha magának az egyháznak ismertetését, az egyházi nevendékek világiaktól kénytelenek tanulni: akkor az egyetemi tanítás czélszerűségre nézve sokkal alább áll egyéb theologiai intézeteknél.

Az első évi tantárgyak közt természetes helyet foglal 1-ször: az egyházi történettan. Egész hit- és egyházrendszerünk történeten alapszik; az birja egyedül kimutatni mindkettőnek isteni eredetét, az leggyőzőbb védője művének és czáfolója a' tévelyeknek. Hü előadásától függ a' catholicismus iránti szeretet, vagy gyűlölség. De nem csak ezen okokból, hanem azért is igen-igen fontos a' történettan a' papi nevendékekre nézve, mert ezen kezdik az egyházat közelebről ismerni. Alig tud-

nék tehát sajnóbb sebet a' theologiai oktatásra nézve gondolni, mint ha valamikor az egyházi történeten vagy avatlan kezekre, vagy lelketlen főre bízhatnák.

2-szor: Előismeretek az egész szent-íráshól, (Introductio in LL. V. et N. Foederis,) együttvéve. Eddig külön tárgyaltattak az ó- és új-szövetségi tanulmányok: az előismeretek tudnillik és exegesis. Azonban valamint a' bibliai régiség-, és értelmezéstan mind a' két szövetséget illeti, úgy amazok is könnyen összefolynak; mi által több ismételések elkerültetnek: például az általános bevezetésben a' textus' recensioiról, fordításairól, kiadásairól, kritikáról. A' mi pedig az értelmezés' gyakorlását, tudnillik az exegesiset illeti, miután a' szabályok mind a' két szövetségre nézve közösek, nagyon is czélszerű, mindkettőnek értelmezését összekapcsolni, 's főleg olly remek tárgyakat kiszemelni, mellyek a' két szövetségben egymásra szorosabban vonatkoznak. Ez által az exegesisben az elv és modor' öszhangzása is inkább eléretik. A' bibliai előismereteket tehát, és a' régiségtant, második rendes tanszéknek ajánljuk az első évi osztályban. Nem is lehetetlen azokat egy év alatt egy tanárnak elvégezni; csak a' tárgyak' szükségességéhez alkalmaztassék a' tárgyalási idő. Vannak az archaeológiában és mindkét 'Introductio'-ban számos apróságok, mellyeket bizvást a' tanulónak magánszorgalmára lehet hagyni.

Egy 3-dik tanár adja elő, hetenkint kétszer, szerdán és szombaton, a' zsidó, és aram nyelvet, az egyetemi theologiai karnál.

A' második évi osztályban, egyik tanár adja elő a' ker. kath. alap- és védtant, (Theologia fundamentalis et Apologetica,) melly eddig a' dogmaticával volt, bevezetésül összekapcsolva. E' mező magában is igen téres; és a' sok bölcsészeti rendszerek és nézetek miatt terjedelmes mívelést kíván. Itt van helye, értekezni a' vallásról, kinyilatkoztatás' lehetősége-, szüksége-, 's ismérveiről, a' keresztény hit' isteni alapjai- 's előnyeiről, az igaz egyház' kellékeiről, 's azoknak a' kath. egyházbani valóságáról, más vallások' alaptalanságáról stb. Mindezeket az odavágó philosophiai eszmék' bírálata mellett alaposan előadni, eleendő dolgot ad egy tanárnak egész év alatt.

A' 2-dik tanár a' bibliai értelmezéstannal, és ennek mind a' két szövetségbeni gyakorlásával foglalkozzék. Már főnebb mondtuk, mikép ezek igen összevalók. Az, ki az értelmezés' elméletét tanítja, mutassa meg gyakorlatát is; és ha az egész sz. könyvből szemel ki mutatványokat, félévi ideje épen nem lesz hosszú az exegesisre.

Ez osztálynak 3-dik tárgyát a' görög és arab nyelv teheti, kétszer egy hétben szerdán és szombaton előadva.

A' harmadik évben adassék elő egyik tanár által az erkölcsstan; másik által az egész dogmatica. Így az utóbbi is kívánt összefüggésben tárgyalatik; ellenben ha kettő közt van fölosztva, majd fölös ismételések, majd ellenkezések is csuszhatnak be az előadásba.

Ezekhez külön tanszékül ohajtjuk soroztatni a' szent atyák' munkáinak ismertetését, és némelly remek darabok' elemzését, mind a' görög, mind a' latin atyákból; szóval a' czélszerű 'Patrologiát.' Kath. hittani oktatásban ez nélkülözhetlen. A' szent atyák' munkáiban tiszteljük a' hithagyomány' leltárát; 's épen ez a' hagyomány, mi egyházunknak jellemző sajátága. Abban áll minden erőnk. Mikép lehet tehát annak kincstára a' tanult egyháziak előtt ismeretlen? Továbbá egyházunknak ama' dicső nagyjai, kik olly szépen tudták a' széles tudományt egyesíteni a' szent szerénységgel és buzgó apostolkodással, lehet-e, hogy ne ragadják a' hő keblü ifjakat hasonló munkásságra, 's azon egyház' szeretetére, mellyben olly fényes csillagok tündöklenek? Valóban ama' foliantok' ismerete nem kevesebbé képes a' féltudós gögöt megszégyeníteni, mint az egyházi tevékenység' szikráját lángra lobbantani. Nagy és drága bányát birunk mi az ő egyházi irodalomban, mellyet miveletlenül hagynunk nem szabad. Jól mondja Fleury: semmi kétség, miszerint egykor a' keresztényektől, és kivált tőlünk egyházi férfiaktól, számot fog Isten kérni ama' kegyesen átengedett kincsért (a' sz. atyák' munkáiért). A' patrologiát tehát, mint lényeges tantárgyat tekintjük. Helye a' 3-dik évi osztálynál látszik legalkalmasbnak; miután az ehhez tartozó erkölcs- és ágazatos hittannak egyik kutfejét teszi, 's mindkettőben igen gyakran használtatik. A' neveléstant, melly eddig a' harmadévi hittanulók' egyik tanul-

mánya volt, én theologusoknál hasznosnak ugyan, de mégis nélkülözhetőnek tartom.*) A' lelkipásztorság- és catecheticában nem marad érintetlen az, mire e' tárgyban az egyháziaknak leginkább szükségök van. A' többi az élettapasztalás legjobban tanítja. Azért a' neveléstan helyébe patrologia lépjen.

A' negyedik évi osztályban az egyházi jog-, lelkipásztorság-, és „Liturgicá”-nak ohajtunk külön tanszékeket. Hogy éppen az egyetemnél köteleztetnek egyházi nevelésünk az egyházi jogot nem theologiai tanártól hallani, ez nem egyéb hátramaradásnál. Vannak igenis a' nem-theologusok közt is jeles kanonisták, kiknek teljes tisztelettel tartozunk: de nem természetesebb-e valljon, hogy az egyház' természetét, szent-íráson és hagyományon alapuló jogait, belső és külső hatóságát, a' hierarchiának szerkezetét, papi és szerzetes-rendi fegyelmet 'stb., papi neveléseknek, pap adja elő? Minden tárgya az egyházi jogtannak olly igen papi, hogy azt, általán szólva, egy papi tanár sokkal inkább méltányolhatja, mint világi; csak úgy, mint akár a' bibliai tudományt, akár az erkölcsant és dogmaticát; noha voltak és vannak tiszteletre méltó világiak, kik ezeket is, kivált az elsőt, jelesen művelték. Az egyház és polgárzat közti viszonyok kérdése volt az, melly az egyházi jogtant a' világiak' kezébe juttatta, azon időben, mikor a' kor-

mányok az egyház iránti bizalmatlanságban keresték egyik támaszukat. Bizony pedig, minél szilárdabb az egyházi fegyelem, mi az egyházi jogtan' alapossága- és virágzásától is függ: annál biztosabb a' közbéke és polgári hűség is. Ama' kölcsönös viszonyok' elveit legigazabban határozza meg az evangelium; azt pedig már csak engedjétek meg, hogy: az evangeliumhoz a' pap több joggal szólhat, mint a' világi. Vagy az evangelium' igaz értelmétől féltitek a' jó rendet? — Az egyházi jogtanban kellő figyelmet ajánlunk, kivált jelen korszakunkban, a' zsinati jog és szerkezet' tárgyalására (jurisprudentia synodalis), mellyről eddig vajmi kevés szó volt.

A' lelkipásztorságtan leginkább gyakorlati szempontból hozatott be a' theologiai tanulmányok' sorába; azért előadásában igen czélszerű, mellőzve, vagy csak röviden érintve az elméleti fejtegetéseket, legtöbb gondot a' gyakorlatiakra fordítani.

Külön tanszéket érdemel a' szertartástan, melly a' kath. egyház' szertartásait megfejtse. Kétségkívül e' szertartások az egyháznak egy főbb előnyét teszik, miután azok mind az emberi természet, mind a' hitelvek' kifolyásának tekintendők. Főlséges a' kath. istentisztelet! És hatását csak úgy veszi el, ha könnyelműleg végeztetik; melly könnyelműségnek közönségesen az az oka, mert az illetők a' szertartások' értelmét föl nem fogják.

Az órák' száma mind a' liturgicára, mind a' patrologiára nézve csak annyi volna, mint a' nyelvekre, t. i. hetenkint kétszer; mert ámbátor e' két tan tagadhatlanul nagy fontossága, mindazáltal lehet hetenkinti két órával is belölok annyit, mennyi iskolára elegendő végezni. Mind a' két rendű tárgy könnyű elbeszélésből áll; szent atyák' egyes műveinek fejtegetése pedig az időhez alkalmazandó. Más tanulmányok szükségképen terjedelmesbek; és azért terhelés' elmellőzése végett, minden osztálynál elegendő a' harmadik tárgyra két óra.

Ez volna a' theol. tanulmányok' sora és elosztása az egyetemnél. Másutt a' tehetség határoz. Hol pénz- és egyéb körülmények engedik, nyolcz tanárt ohajtunk, kik közül egyik a' patrologiát, másik a' liturgicát is fölvállalhatná más tárgy mellé. Igaz, ez megint némi halmozás, mellyet rosz-

*) Mi is annak tartanók, ha a' (minden esetre jó theologusokká képzendő) papok' hivatása egyedül az volna, hogy a' hittant pusztán elméletileg és tudományosan képzett hallgatók' számára adják elő; szóval, ha kizárólag mind theol. professorokká képezetnének. De ők néptanítók akarnak, 's korunkban főleg kell, hogy akarjanak és igyekezzenek lenni: a' népnevelés' vezetése, csak úgy remélhetvén a' religio 's egyház' érdekében szükséges befolyásuk' ohajtott sikerét, ha a' nevelést alaposan értik, és abban szakértő mesterekkül léphetnek föl. Mi ugyan nem tartjuk lehetetlennek, hogy négy év alatt, a' többi, általunk is szükségeseknek vallott tanulmányokon kívül, mellesleg, mint nem ugyan hittani, de azért a' hittanítóknak is szükséges tanulmány, a' neveléstan is kellőleg tárgyalassék: de ha ez csakugyan lehetetlen volna is, úgy azt vagy a' theologiai tanfolyam előtt kívánnók, a' papságra készülők által, bölcsészeti pályájok' befejezéséül hallgattatni; vagy pedig a' theologiai négy év után egy ötödiket is készebbek volnánk rá különösen fordítani, mintsem hogy elhagyásában megegyezhetnénk. Természetesen e' tanulmányok' ez esetben nem volna szabad olly untató száraznak lenni, mint minővé azt vagy a' rosszul választott kézi-könyvek, vagy a' praxishány rendszeren szokták tenni.

szaltunk; de a' szükség törvényt is ront. Sőt nyolcz tanár sem fog talán minden theol. intézetre jutni, hanem csak négy: a' mit ugyan sajnálunk, de ha másképp nem lehet, tűrni kell, és azon lenni, hogy a' kevesebb előadás' jelessége kipótolja a' számhiányt. Kisebb intézeteknél legjobb tanács a' szükségesekek' kiszemelése, és a' többinek elhagyása; hiszen egy jó compendium, haszon' tekintetében sokszor fölülmulja a' kiáradozó tárgyalást. Illy esetekben a' közérzelem megnyugszik ama' szabályon: „röviden és jól;“ a' mi együtt nem lehetetlen. Sajnosan czélt tévesztene az olyan tanár, ki minden hasznosat el akarna mondani tanítványainak, 's őket mindenre oktatni, mit ő tud. Ez nem föladata a' tanodai oktatásnak. Igen sok lehet hasznos magában, mire a' szükségesebbek miatt nincs idő; ekkor pedig Liebermannak igen is igaz állítása szerint, „magnum damnum est, etiam utilibus studere, necessariis neglectis.“

Ollyan nélkülözhető, noha különben becses, tanulmányok közé számítom én a' héber, aram, és arab nyelveket is, az egyetemen kívül. Milly csekély haszonnal járt eddig is ezeknek tanítása, a' tapasztalás megmutatja. Igen keveset kivéve, a' többi csak idővesztésnek nézte e' tárgyakat, 's az ellenkezőről bajos volt meggyőzni a' nagyobb részt, melly azoknak gyakorlati hasznát nem látván, miattuk a' szükségesebbek tanulására is kevesebb hajlamot érzett. Én pedig a' tanulásvágyat nem csak illy kevés hasznu, de még sokkal életbevágóbb tárgynak sem akarnám fölláldozni; mert a' tanulás' szeretete az a' legjobb mag, mellyet ha a' tanár az iskolában elvet, százszoros gyümölcsöt terem. A' jó pap holtig tanul; de ha sügértelen tanokkal, vagy másképp kiméletlen terheléssel már a' tanfolyam alatt kedvét, erejét elzsibbasztják: mihelyt pályáját végzi, a' komoly könyvet úgy kerülendi, mint a' kiszabadult madár a' hurkot. Egyetemenél a' nyelvek taníttassanak, nemcsak az egyetem neve miatt, hanem hogy a' nevéndékekből könnyebben bibliai tanárok képeztessenek, mert a' tanárokból ama' nyelvek' ismeretét megkívánjuk. Ha máshol is valaki tanári pályára készül, ne sajnálja fáradságát, és használjon könyveket, jártas férfiak' utmutatása mellett, kik az egyetemtől az ország' minden részeiben elterjednek. De ezen kevés miatt a' többit is arra

kényszeríteni, a' minek hasznát alig veszi, nem czélszerű. Lehet az ó-szövetséget a' nevéndékeknek értelmezni, ha zsidó nyelvtant nem tanulnak is (nyelvtudás eddig sem eszközöltetett); mert birunk két hiteles, és az egyház által erkölcs- és hittárgyban jóváhagyott ó-szövetségi fordítást, t.i. a' görögöt és latint. Hol ezektől a' zsidó szöveg eltér, az minden esetre a' lényegesek' körén kívül esik, és ollyan helyen a' tanár' figyelmeztetése, és a' zsidó szövegnek általa teendő helyesebb fordítása, megteszi a' kívánt eredményt. Illyen eljárást követnek, a' szent atyákon kívül több derék exegetáink, például Calmet, Cornelius alapide; kiket azok is érthetnek és haszonnal olvashatnak, kik zsidóul nem tanultak. Mindazáltal figyelembe ajánljuk, miszerint iskolai értelmezésről szólunk, nem pedig tudósok' számára irottról.

E' sorok' írója nem csupán a' nyelvekre, hanem átalában a' tanodai tanulmányok' sokféle szaporítására nézve is azon igénytelen észrevételt bártorkodik nyilvánítani, miszerint sokkal jobban o-hajtja a' tanításnak valódi hasznát, mint a' vele üzendő kérkedést; a' hasznat pedig nem abban találja, ha a' nevéndékek igen sokfélélt megizlelnék, hanem ha a' jól készített szellemi étkeket egészségök' javára meg is emésztik. A' tanulás csak eszköz, melly akkor czélszerű, ha a' hiterősítést és erkölcsjavulást közvetve, vagy közvetlenül előmozdítja. Ez azon mérleg, melly minden tudomány' becsét legigazabban kimutatja. És ha egy részről igaz, miszerint e' czélra a' tudományok' minden neme és ága tehet valamit: más részről az idő- és erőhatárok is ki vannak szabva, mellyeken túl mi sem hasznos. E' határokat, és a' theologiai tanítás' czélját tekintve, mi nyereség sincs benne, ha a' tanításnak nagy a' füstje, de kevés a' tüze, ha a' nevéndékek sokat hallottak, de kevés hasznost tudnak, vagy a' sok meg nem érlelt eszmék' kábitása között, hit és egyház iránti szeretetökben eltompulnak; „is ut non didicisse fuisset melius,“ Cicero zerint. Midőn némelly külföldi egyetemek' tantárgyait olvassuk, csaknem azt hinnők, miszerint ott teljesen kiképzett tudósok kerülnek ki a' tanteremekből; ha tudnillik mind arany volna, a' mi fénylik. A' lipcei vásár ugyan roppant halmaz új munkát árul mindig; de azért a' tudományforrás' kimerítésétől nincs mit tar-

tanunk; közönségesen csak megzavarják azt a sok vásári munka és kereskedelmi áru által. Sokféle tárgyakkal megrakott iskola még nem fokmérője az alapos tudományosságnak; gyakran csak fölületes encyclopaedistákat szül, kiken teljesedik sz. Pál' mondása: „semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.“ És ez annál inkább figyelemre méltó, mivel az élet' célja nem a' tanulás, hanem a' munkálkodás Isten' dicsőségére; mellynek a' tanulás sokat használhat ugyan, de, valljuk meg őszintén, bizonyos korlátokon kívül sokat is árthat. (Vége követk.) M. S.

Nyílt levelezés.

XXV.

Ipolyság, majus' 24. Tisztelt szerkesztőség! Becses lapjának hasábjain a' nyílt levelezéseknek is egy rovatot látván szánva, alulirottak bizodalommal fölszólítják utolsó ker. ülésük' jegyzőkönyvi hiteles kivonatának, 's abból a' mélt. főkáptalani helynök urhoz bocsátott föliratuknak befogadására. — Majus' 22-dikén, a' honti középponti kerületnek, nt. V a j g e t h Mihály alesperes és helybeli plebános ur' elnöklete alatt, ker. ülése tartatott; mellyben 1-ször: Az elnök velős szavakkal rajzoló a' mozgalomteljes kor' igényeit, mellyekhez képest a' papság' legelső teendője gyanánt előmutatá az esztergomi helynöki hivatal' azon legujabban érkezett leiratának tartalmát, melly szerint a' pécsi püspöktől jött fölszólítás' következtében, hiveink az egyház' ügyeinek fölkarolására, 's a' nemzeti gyűlés' elébe terjesztendő kérelmezésre fölszólítandók; mi egyhangu helyesléssel üdvözeltetvén, határozatát: miszerint szószéken úgy, mint azon kívül hivcinket kellőleg értesíteni, 's az elkerülhetlen petitionak alájegyzésére buzdítani, legsürgetőbb teendőink' egyikének ismerjük. 2-ször: F. J. az elhíresült pesti petitionak 12 pontjait elemezvén, ezek' korszerűsége a' gyűlésnek tulnyomó többsége által olyképen ismertetik el és ígtattatik a' jegyzőkönyvbe, miszerint akkor, midőn a' zsinatra, mint reményleni lehet, követet küldhetünk, azokat ufolag tárgyalni, 's bennök a' netalán szükséges módosítást megtehetni a' ker. gyűlés föntartja magának. 3-ször: Ugyan F. J. indítványára vicarius ő méltóságától, még a' küszöbön álló nemzeti gyűlés előtt, akár töltsék be a' primási szék, akár nem, a' veszprémi és fehérvári megyék' példájára zsinat' tartását kérjük alázatos föliratunk által; melly alább egész terjedelmében olvasható. 4-szer: Ker. jegyzőknök meghagyók, miszerint fölvirágzó honunk' nyelvét, mellyet tanácskozmányainkban a' nélkül is több évek óta használunk, a' jegyzőkönyvben is, az elavult latin nyelv helyett*) éltebe léptesse. 5-ször: A' könyvkiadó

*) A' latin nyelv a' közhasználatból, itt-ott, 's a' hivatalos eljárás' egyes ágait illetőleg, kimehet ugyan: de azért elavulni a' kath. egyház' kebelében, valámig ez multjáról, a' sz. atyák' munkáiban letett hagyománykincs- és tudományról, liturgiája-, és egy közös egyházi nyelv' szükséges voltát föltételező primatusáról le nem mond, — soha sem fog. 'S épen azért a' kath. egyház' tudománykedvelő 's hű papjai által elavultnak soha sem is fog helyesen mondat-hatni.

S z e r k.

kath. institutum meleg részvétellel pártoltatott. Végezetül 6-szor: Agg pályatársaink' segédintézetét évenkénti ajánlataink' lefizetésével szilárdítván, a' gyűlést, mellyet Istennel kezdünk, ugyanahhoz rebegett ima után eloszlatók. Kelt Ipolyságon 'stb.

A' 3-dik pontban említett fölirat imez: „Méltóságos 'stb. Midőn a' szabadságnak jelenkorunkban kiküzdött drága kincse, tán azért, mivel élvezetéhez a' világ szokva nincsen, több helyütt trónok' megingatására, hazánkban pedig a' katholica egyház' több, mint nyolczszázados állásának gyengítésére kezd helytelenül használni: a' mozgalmak' hullámai között magasztos hivatásának akadályozását rettegő lelkészi testület felé csak egy reménypart mosolyg, az egyházi zsinatnak mielőbbi megtartása. E' nézetből indulánk ki, mi, a' középhonti kerület' lelkészei, midőn alulirt napon és helyen tavaszi gyűlésünkre összeseregelvén, méltóságodat zsinat-tartás iránt alázatosan, 's pedig nyomán azon magyarol szerkesztett választának, mellyben méltóságod a' budapesti papság' kérelempontjait elemezi, magyar honunk' fölvirágzó nyelvén, megkérendőnek határoztuk. Méltóságos ur! erős meggyőződésünk, miszerint, midőn a' zsinat' tartásával e' főmgye a' nem-egyesült görögök és protestansok által megeleltetett; midőn nemcsak a' veszprémi megyének püspöke siet használni az annyi legnyomósabb ok igényelte zsinat-tartásnak el nem vitázható szabadságát, de sőt a' fehérvári egyházi megyének, méltóságodnál tágabb hatáskörrel nem bírható káptalani-helyettese is, a' zsinatnak helyet és időt tűzött ki: méltóságodtól, már csak a' nemzeti gyűlés' olly közelségének tekintetéből is, egy minél hamarabbi zsinat' tartását fiui bizalommal és méltánylandó aggodással kérve, jog-, cél-, és érett korszerű kérelmet terjesztünk elő. Amde meggyőződésünk az is, mikép zsinat, mellyen az egyháznak teherviseléssel úgy, mint sebekkel elborított alrendű papsága kellőleg képviselve nem volna, **) az illy zsinat keserű gunyja lenne a' közös tanácskozás' fogalmának; az illy zsinat szinte olly könnyen alkothatna egyoldalú institutiokat, mint eddig legtöbb zsi-

**) Tehát kikből állana egy a' m e g y e i zsinat? „Dioecesis Synodus“, írja XIV. Benedek pápa, (De Syn. Dioec. L. III. c. 5.) „a prima earum origine potissimum ex parochis fuisse conflatas, et ratio svadet, et antiquissimi Ecclesiae canones nos docent;“ 's az illető kánonok' elősorolása után hozzátesszi: „Quocirca extra controversiam est, quotquot animarum curam gerunt, sive saeculares, sive regulares illi sunt, indubia lege adigi ad interveniendum Synodo.“ Vagy lehetséges volna, hogy a' megyei zsinatok' lényege- és szerkesztével, (ámhátor röviden, de azért e' lapokban is elég érthetőleg és világosan ismertetettel) annyira nem volnának még honunkban egész kerületek tisztában, miszerint azt a' tartományi- vagy épen nemzetivel is fölcserelethessék? Pedig illyesmitől kell félnünk, ha egy m e g y e i zsinat' tartását kérő testületet, olly zsinatért hallunk esdeni, mellyen a' lelkipásztorkodó megyei papság is, küldöttei által, tapasztalás sugallta szót emelhesse. Megengednek tisztelt olvasóink, ha az illy fogalomcsereből szükségkép keletkezett félreértések és hibás fölfogások' rectificatióját meg sem kísértve, minden további pontokat észrevétel nélkül hagyandunk: egyedül azon állítás ellen tiltakozva világosan, mintha a' kath. egyháznak, ez ideig, legtöbb zsinatai csak egyoldalú institutiokkal' tették volna magukat emlékeztetésekké. Valóban az ezt hívők kis mértékben választák eddig az egyháztörténetet studiumuk' tárgyául, 's ennél fogva nem volna csuda, ha a' zsinatok' szerkezetének ismeretével sem bírnának. S z e r k.